

Demokrat şairə Hökumə Billurinin vətən həsrətli, kədər motivli mühacirət yaradıcılığı

Alınmadır əsl sənət-şer qalası,
Gedərgidir hamı, hamı, sənət qalası.

H.Billuri

Ümumazərbaycan demokratik poeziyin inkişafında Cənubi Azərbaycanın leyləqəti şairə Hökumə Billurinin böyük vəməyi olmuşdur. Uşaqlıq və gənclik illərindən İran tarixi, fars dilini və adəbiyyatını öyrənməyə məcbur olan Hökumə Həfiż Sadi, Firdovsinin əsərlərinin tosirisine düşmüş, odur ki, ilk qələm təcrübələrini farsça yazmışdır. Zəncanda fəaliyyət göstərən "Azərin" qız məktəbinin şagirdi, sonrakı illər mülliəmlini olmuş şairinə yaradıcılıq havası çox böyük idi. Cənubi Azərbaycandakı ağır mühüm xalqın zülm altında ezsizləşmiş şairinə daima düşündürdü. Böyük Vətən Mührəbasının başlanmasından, Almaniyadan İran ərazisindən təhlükəsiz tərədəcəyindən cətiyat edərək qoşunlarını Cənubi Azərbaycan torpaqlarında yerləşdirən Sovet hökuməti nümayandalarının golisi şairinə hayat və yaradıcılığında dəyişikliyə səbəb oldu. Birinci növbədə ana dilində əsərlər yazmaya başladı, sonrakı icimati fəaliyyəti qoşuldular, inqilablı demokratik hərəkatın faallarından oldu. Cənubi Azərbaycan adəbiyyatı antologiyasının III cildində oxuyur: "Billuri Cənubi Azərbaycan inqilabi mübarizə dövründə ciddi icimai-siyasi fəaliyyəti və bədii yaradıcılığı ilə zəhmətkeş kütlələrin azadlığı işlənə yardım göstərməsi". (1. soh.247). Kitablarını vərəqələyən hər sahifəsindən vətan sevindir, xalqın kömək olması və zülm altında inləməsi kimi qayıtlar, gözü yollarda qalmış şairinə kadro və s. kimi qəmli notları qoparılib. Ruhunu sixan qanlı ponçolor qoparılib. Azadlıq yardım yoluńam səmimi işlət tutub. Bigənlilikdən ol çəkib özünü, xaqını zorçırda, dərdən qurtarmalıdır.

*Himmət elə, qurtar özünü rəncü-qüssədən
Olma öz ölkəna belə bigana kərgər.*

Şairin inqilablı qələbəsinin hər sahifəsindən vətan sevindir, xalqın kömək olması və zülm altında inləməsi kimi qayıtlar, gözü yollarda qalmış şairinə kadro və s. kimi qəmli notları qoparılib. Ruhunu sixan qanlı ponçolor qoparılib. Azadlıq yardım yoluńam səmimi işlət tutub. Bigənlilikdən ol çəkib özünü, xaqını zorçırda, dərdən qurtarmalıdır.

*Himmət elə, qurtar özünü rəncü-qüssədən
Olma öz ölkəna belə bigana kərgər.*

Bir çox Cənubi və Şimali Azərbaycan şair və yazıçıları kimi H.Billuri da Sovet Ordusundan Cənubi azadlıq əhatiracayıno inanır. Odur ki, hələ 1941-ci ilə yazdı "Sülhün keşiyində" şeirində adəlat və həqiqətin mürtəcelərə qalib galocayı, xalq üçün yeni bir sohənin açılış gününsüz parlayacağını təsvir edir. Zülm altında inleyen Azərin ruh alıb yenidən cana goldüyü, xalqın xoşbəxt olduğunu göstərir. Şair milli demokratik hökuməti qurmaq uğrunda gedən mübarizənin onunda olmuş, həm qələmi, həm icimati fəaliyyəti ilə, həm də partizan kimi firğeyə dəstək olmuşdur. Fars şovinizmizə terəfindən xalqın azılımını, inqilabın və aməkhanlara qulquq göstərib, qonaqlıq verənlərin tobzılı basinasına yaranın çörək uzatmaması onu qozbəndirir. "Təbrizdə bayram" şeirində (3. soh.18) oxuyur:

Bax bələ başşayı Təbrizdə bayram
Bir tərəfdə şadlıq, bir tərəfdə qəm,

Bir evi bözəməs neçə rəngli sam,

Bir evdə bayramdır, bir evdə matəm.

Validıyənlər öldürülmüş, qarnı ac, kül-

çəldərə sərgordan gəzen usaqşa çörək-

rənmə kimsə yoxdur. Ancaq imkanlı bir aña-

nın anası oğlunun başını oxşayır, səynində

ingilis modali paltar var, evinin salonda Amerika qonaqları oturub. İki fərqli təs-

vir, iki fərqli dünən. Sevinc və kədər, im-

ikan və kəsiblə, aqılıq və toxluq şairinə

qəməlimə qarşılıqlıdır, döyüşür. Ancaq

təntənə imkanlıdır. Taqədən dənüşən-

bir ana zibil qutusuna yon alır. Başqa bir

evde üç as körpə onu gözöylər. Ana zibil

qutusundan ölü toyuq təpir, sevincin evo-

qayıdır, qazan asır, yorğunluq onu əldən

salıb, yuxarıla, ayıldan na qazanı, na de

ölü toyuq tapa bilmir. Şairə əsərlərini

yazarkən real həyat hadisələrinə səyənər.

Ela zamanın teləbi da belə idi. Vətəni

darda olan bir xalqın şairinə başqa yolu

da yox idi. "Könlə" (3. soh.24) şeirində şairə

bir illik azadlığın xoşbəxtliyini yaşayır.

Urşayın qədmən uzaqlığını tovsiyəsi

edir. Dörd qəşər gərsinə dildi, azyitər de

ağır olurdı. İndi her şey keçmişdə qalib.

Xoşbəxtliyin mənəsini anlaməq, son həyata

yaşamaq, intizər, ayrıraq və qolb çirpi-

tişindən konurlaşmaq lazımdır.

Azadlıq adında o mənə ki var

Bax, ona bağlıdır böyük arzular.

"Kərgər" şeirində oməkçi insanı

haqqını müdafiə etməyə çağırın şairə

"Könlə" şeirində azadlığın çox qiyəmli

olduguunu hem özüne, hem xalqına təlqin

etməye çalışır. Demokratik hökumət loğv

ediləndən sonra da mübarizədən ol

əl çəkən şairə "Sürgün" (4. soh.27)

şeirində odlara qalanın votonının

dordlorunu qolomo alır. Dağlıq

xanimanlara, dara çəkilən igidlərə
baxdıqca intiqam hissələrini. Vətoni
sevanlar sürgünlərdə, zindanlarda əzəb
çökür, acıdan, soyudan qarır. İranın
ən yolkeçəmə yeri şəhərin içindən
şəhərin içindən gələn gələcəyin
gələcəyin qələbəsi?" (2. soh.123).

Şairə hələ uşaqlı ilərindən hayatın

cətinlikləri ilə üzləşmə olub. Atası dom-

arıçı olduğundan ailəsi ilə barəbər çörək

pulu ucbatından şəhərəşəhər gəzməyib,

qəribliyə döyməyərək döymə Zəncana qayı-

mışdır. Xalqın ağır vəziyyəti, farsların

qeyri millətlərə əzəmətli ovvəllər ona qarib

görünəsdi, daşorlara bi Münasibat anla-

mış, düşüncələri düşmənə qarşı sort, bar-

ışmış mövqeyi qeyrətmişdir. 1946-ci ilə

Zəncanda olarkən yazdı "Kərgər" şeirində

inqilabın qəlobo sevincini yaşıyan şair-

ər muzdul işçiyə azadlığın xəberini verir.

Məmərlər ömrü boyu ona əzəb verib, az

əmək haqqıla sohərdən-axşamərəslər.

Ancaq indi aylımlıdır, zülmə tohemmələ-

qalmayıb. Ruhunu sixan qanlı ponçolor

qoparılib. Azadlıq yardım yoluńam kimi

ışın tutub. Bigənlilikdən ol çəkib özünü,

xaqını zorçırda, dərdən qurtarmalıdır.

Şairə hələ uşaqlı ilərindən hayatın

cətinlikləri ilə üzləşmə olub. Atası dom-

arıçı olduğundan ailəsi ilə barəbər çörək

pulu ucbatından şəhərəşəhər gəzməyib,

qəribliyə döyməyərək döymə Zəncana qayı-

mışdır. Xalqın ağır vəziyyəti, farsların

qeyri millətlərə əzəmətli ovvəllər ona qarib

görünəsdi, daşorlara bi Münasibat anla-

mış, düşüncələri düşmənə qarşı sort, bar-

ışmış mövqeyi qeyrətmişdir. 1946-ci ilə

Zəncanda olarkən yazdı "Kərgər" şeirində

inqilabın qəlobo sevincini yaşıyan şair-

ər muzdul işçiyə azadlığın xəberini verir.

Məmərlər ömrü boyu ona əzəb verib, az

əmək haqqıla sohərdən-axşamərəslər.

Ancaq indi aylımlıdır, zülmə tohemmələ-

qalmayıb. Ruhunu sixan qanlı ponçolor

qoparılib. Azadlıq yardım yoluńam kimi

ışın tutub. Bigənlilikdən ol çəkib özünü,

xaqını zorçırda, dərdən qurtarmalıdır.

Şairə hələ uşaqlı ilərindən hayatın

cətinlikləri ilə üzləşmə olub. Atası dom-

arıçı olduğundan ailəsi ilə barəbər çörək

pulu ucbatından şəhərəşəhər gəzməyib,

qəribliyə döyməyərək döymə Zəncana qayı-

mışdır. Xalqın ağır vəziyyəti, farsların

qeyri millətlərə əzəmətli ovvəllər ona qarib

görünəsdi, daşorlara bi Münasibat anla-

mış, düşüncələri düşmənə qarşı sort, bar-

ışmış mövqeyi qeyrətmişdir. 1946-ci ilə

Zəncanda olarkən yazdı "Kərgər" şeirində

inqilabın qəlobo sevincini yaşıyan şair-

ər muzdul işçiyə azadlığın xəberini verir.

Məmərlər ömrü boyu ona əzəb verib, az

əmək haqqıla sohərdən-axşamərəslər.

Ancaq indi aylımlıdır, zülmə tohemmələ-

qalmayıb. Ruhunu sixan qanlı ponçolor

qoparılib. Azadlıq yardım yoluńam kimi

ışın tutub. Bigənlilikdən ol çəkib özünü,

xaqını zorçırda, dərdən qurtarmalıdır.

Şairə hələ uşaqlı ilərindən hayatın

cətinlikləri ilə üzləşmə olub. Atası dom-

arıçı olduğundan ailəsi ilə barəbər çörək

pulu ucbatından şəhərəşəhər gəzməyib,

qəribliyə döyməyərək döymə Zəncana qayı-

muşdır. Xalqın ağır vəziyyəti, farsların

qeyri millətlərə əzəmətli ovvəllər ona qarib

görünəsdi, daşorlara bi Münasibat anla-

mış, düşüncələri düşmənə qarşı sort, bar-

ışmış mövqeyi qeyrətmişdir. 1946-ci ilə

Zəncanda olarkən yazdı "Kərgər" şeirində

inqilabın qəlobo sevincini yaşıyan şair-

ər muzdul işçiyə azadlığın xəberini verir.

Məmərlər ömrü boyu ona əzəb verib, az

əmək haqqıla sohərdən-axşamərəslər.

Ancaq indi aylımlıdır, zülmə tohemmələ-

qalmayıb. Ruhunu sixan qanlı ponçolor

qoparılib. Azadlıq yardım yoluńam kimi

ışın tutub. Bigənlilikdən ol çəkib özünü,

xaqını zorçırda, dərdən qurtarmalıdır.

Şairə hələ uşaqlı ilərindən hayatın

cətinlikləri ilə üzləşmə olub. Atası dom-

arıçı olduğundan ailəsi ilə barəbər çörək

pulu ucbatından şəhərəşəhər gəzməyib,

qəribliyə döyməyərək döymə Zəncana qayı-

muşdır. Xalqın ağır vəziyyəti, farsların

qeyri millətlərə əzəmətli ovvəllər ona qarib

görünəsdi, daşorlara bi Münasibat anla-

mış, düşüncələri düşmənə qarşı sort, bar-

ışmış mövqeyi qeyrətmişdir. 1946-ci ilə

Zəncanda olarkən yazdı "Kərgər" şeirində

inqilabın qəlobo sevincini yaşıyan şair-

ər muzdul işçiyə azadlığın xəberini verir.

Məmərlər ömrü boyu ona əzəb verib, az

əmək haqqıla sohərdən-axşamərəslər.

Ancaq indi aylımlıdır, zülmə tohemmələ-

qalmayıb. Ruhunu sixan qanlı ponçolor

qoparılib. Azadlıq yardım yoluńam kimi

ışın tutub. Bigənlilikdən ol çəkib özünü,

xaqını zorçırda, dərdən qurtarmalıdır.

Şairə hələ uşaqlı ilərindən hayatın

cətinlikləri ilə üzləşmə olub. Atası dom-

arıçı olduğundan ailəsi ilə barəbər çörək

pulu ucbatından şəhərəşəhər gəzməyib,

qəribliyə döyməyərək döymə Zəncana qayı-

muşdır. Xalqın ağır vəziyyəti, farsların

qeyri millətlərə əzəmətli ovvəllər ona qarib

görünəsdi, daşorlara bi Münasibat anla-

mış, düşüncələri düşmənə qarşı sort, bar-

ışmış mövqeyi qeyrətmişdir. 1946-ci ilə

Zəncanda olarkən yazdı "Kərgər" şeirində

inqilabın qəlobo sevincini yaşıyan şair-

ər muzdul işçiyə azadlığın xəberini verir.

Məmərlər ömrü boyu ona əzəb verib, az

əmək haqqıla sohərdən-axşamərəslər.

Ancaq indi aylımlıdır, zülmə tohemmələ-

qalmayıb. Ruhunu sixan qanlı ponçolor

qoparılib. Azadlıq yardım yoluńam kimi

ışın tutub. Bigənlilikdən ol çəkib özünü,

xaqını zorçırda, dərdən qurtarmalıdır.

Şairə hələ uşaqlı ilərindən hayatın

cətinlikləri ilə üzləşmə olub. Atası dom-

arıçı olduğundan ailəsi ilə barəbər çörək

pulu ucbatından şəhərəşəhər gəzməyib,

qəribliyə döyməyərək döymə Zəncana qayı-

muşdır. Xalqın ağır vəziyyəti, farsların

qeyri millətlərə əzəmətli ovvəllər ona qarib

görünəsdi, daşorlara bi Münasibat anla-

mış, düşüncələri düşmənə qarşı sort, bar-

ışmış mövqeyi qeyrətmişdir. 1946-ci ilə

Zəncanda olarkən yazdı "Kərgər" şeirində

inqilabın qəlobo sevincini yaşıyan şair-

ər muzdul işçiyə azadlığın xəberini verir.

Məmərlər ömrü boyu ona əzəb verib, az

əmək haqqıla sohərdən-axşamərəslər.

Ancaq indi aylımlıdır, zülmə tohemmələ-

qalmayıb. Ruhunu sixan qanlı ponçolor

qoparılib. Azadlıq yardım yoluńam kimi

ışın tutub. Bigənlilikdən ol çəkib özünü,

xaqını zorçırda, dərdən qurtarmalıdır.

Şairə hələ uşaqlı ilərindən hayatın

cətinlikləri ilə üzləşmə olub. Atası dom-

arıçı olduğundan ailəsi ilə barəbər çörək

pulu ucbatından şəhərəşəhər gəzməyib,

qəribliyə döyməyərək döymə Zəncana qayı-

muşdır. Xalqın ağır vəziyyəti, farsların

qeyri millətlərə əzəmətli ovvəllər ona qarib

görünəsdi, daşorlara bi Münasibat anla-

mış, düşüncələri düşmənə qarşı sort, bar-

ışmış mövqeyi qeyrətmişdir. 1946-ci ilə

Demokrat şairə Hökumə Billurinin vətən həsrətli, kədər motivli mühacirət yaradıcılığı

(Əvvəli 7-ci səhifədə)

Şaire o inqilablara, o qiyama inanır. Qəhrəman Azəri elinin azad gələcəyinə inanır. Vətənin nicatı tez gələcəkdir! O yənə çıxacaq bir gün ağ günə. Mən ki, inanıram o parlaq günə!.. (1948)

"Gənc şair üçün xalqının bu vəziyyətini görmək ağır idi. O, indi İran irticəşalarının Cənubi Azərbaycanda törətdiyi vəhşilikləri ürək yanğısı ilə təsvir edir" (4,səh.4) Qəlibi yaralı şairə xoş günlərində belə vətəni, doğma Təbrizi, Zəncani unutmur. Hissslərini qələmi, kağızı, əsərləri ilə bölüşür. Qərib ellərdə Zakirə, Vaqifə, Vidadiyə "Durnalar" şeiri ni yazdırın ilham pərisi Hökumə Billuriyə ele "vətəndən yaz" hökmünü verir. Vətənə arasında dağlar, çaylar var. Şairə "Vətən" (4,səh.25) şeirində torpağının halını dağlar arxasından sorusur. Durna qatarına müraciət edir. Həsrətindən gündüzü gecəyə çevrilib. Anasından da xəbər ala bilmir. Vətənin halına acıyr. Şəhərləri qanlıra batan vətənin böyük amali ölməyəcək. Torpağını bircə dəfə görsə, dizinə qüvvət gələr. Ona şeirlər, dastanlar yazdırın vətən eşqidir. Həsrətindən pərişan olsa da, vüsalına inanır.

Hüsünən aşiqiyəm, bilir hər diyar,
Sonsuz məhəbbətin olsun payidar.
Könlüm məndən sonə qalmış yadigar
Gəlmir özgə şeyə gümanım, vətən!

Şairə elə əzəldən vətən aşiqidir. Mühacirətə olması bu hissələri bir qədər alovlandırır. Hələ 1946-cı ildə Zəncanda olarkən vətənin şərfinə yazdığı "Azərbaycan" şeirində onu dilbəri, cananı, işıqlı məkanı, cənnət yurdı, arxası, gümanı, pənahı, idealı adlandırır. Onun qala dağlarını, dərələrini, bağlarını tərənnüm edir. Vətəninə olan xoş arzularını dilə getirir.

Qeyrətlidir oğlanların,
qəhrəmandır qızların,
Bil qarşında düşmən bükkər
acizanə dizlərin.
Şənsən biza əzzət gündən
Səttar xandan yadigar,
Çalışaram mən uğrunda
nə qədər ki, canım var.

Şah üsul-idarəsinə, onun məmurlarına nifretlə dolu olan Hökumə Billuri "Mənim arzum" (1949), "Ölməz qəhrəman" (1950), "Həyat yollarında" (1951), "Mübarizo illərində" (1954), "İstərom" (1969), "Dünya belə dünyadır" (1989), "Səndən uzaqlarda" (1961), "Apar məni o yerlərə" (1981), "Bir də bahar gələse" (1984), Seçilmiş əsərləri (1986) və s. kitablarında döñə-döñə bu məsələlərə toxunmuş, təbindən asılı olaraq müxtəlif

təpkili emosional münasibət bildirmişdir. Azərbaycan demokratik poeziyasının inkişafında böyük əməyi olan H.Billuri elmi əsərlər üzərində işləmiş, Cənubi Azərbaycan demokratik poeziyasının inkişafını da tədqiq etmişdir. Şəhriyar poeziyasını dərindən sevən şair-alim H.Billurinin onun haqqında yazdıığı elmi monoqrafiya Cənubi Azərbaycan ədəbiyyatşunaslığına böyük töhfədir. Xalqımızın böyük yazıçısı Mirzə İbrahimov yazırı: "...Hökumə Billuri İlkinci Dünya müharibəsinin son illərində İranda və Cənubi Azərbaycanda başlamış demokratik hərəkatda fəal iştirak etmiş, azadlıq uğrunda mübarizəyə qalxmış xalq kütlələrinin ön cərgolöründə gedən mübarizlərdən biri olmuşdur". (5, səh.3)

H.Billuri həm ədəbiyyatımızın, həm elmimizin inkişafında xidmətlərinə görə daima dövlətin diqqətində olan sənətkarlardandır. Cənubi Azərbaycan xalqının həyatını, yaşam tərzini, azadlıq uğrunda mübarizəsini, başına gələn tələtüməri, həyat gerçəklərini əsərlərində əks etdirən şairə Azərbaycan ədəbiyyatı tarixində layiqli yerini tutmuşdur.

Ədəbiyyat

1. Cənubi Azərbaycan ədəbiyyatı antologiyası. III cild. Bakı, 1988.
2. Teymur Əhmədov. Ədəbi qeydlər. Bakı 2005.
3. Hökumə Billuri. Ölməz qəhrəman. Bakı, 1950.
4. Hökumə Billuri. Mənim arzum. Bakı, 1949.
5. Hökumə Billuri. Iran Azərbaycanı realist demokratik poeziyasının inkişafı. Bakı, 1972.

Sakiba ƏLƏSGƏROVA,
filologiya üzrə fəlsəfə
doktoru,
Azərbaycan Dövlət
Pedaqoji Universiteti